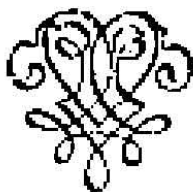

VISSZA AZ ANYAFÖLDHÖZ!

A MAGYAR KÖZÉPOSZTÁLY MEGMENTÉSE

SÍNYLÓDÓ HIVATALONOKTÁRSAIMNAK

ÍRTA:
SZILÁDY ZOLTÁN

BUDAPEST
A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT BIZOMÁNYA
1921.

ÁRA 16 KORONA

Az, aki meg tudja csinálni, hogy két búzakalász vagy két sarjűfűszál nőjön azon a helyen, ahol eddig egy nőtt csak; nagyobb szolgálatot tesz az emberiségnek és hazájának, mint a politikusok minden pereputtya. *Swift.*

Régi, borongós képek torlódnak emlékezetemben.
Panaszok, sóvárgások, nyögések: elégedetlenség,
mióta az eszemet tudom.

Középosztályból fölcseperedett fővárosi fiú voltam. Csak a nyári kirándulásokból ismertem a vidéket, a természetet.

Egy komor téli reggelen azzal ébresztettek föl, hogy elutazunk. A «jó Gyula bácsi» meghalt. Temetésre kell mennünk.

Hosszú sorban vonultak be a sáros úri fogatok a kopott, rozoga kastély udvarára. Bent már gyülekezett a sok ismeretlen rokon. Sovány, sápítózó nénik, öblös hangú, elhízott bácsik. Egymást nyalták-falták, siránkoztak, ettek-ittak. Az asztalnál elemlegették kedveseik elhalálózása történetét, utolsó mondását, búsan tanakodtak. Unalmaskodtak.

Később aztán megtudtam, hogy a birtok a banké lett, mert sok volt rajta az adósság. Csak az elhagyott sírok maradtak ott a kertben, mi már nem megyünk oda többé soha.

Ez a történet sokszor megismétlődött. Hol ez, hol az a jó néni, bácsi költözött el. És a föld a másé lett.

Szerencsétlen házasságok, otthon maradt lányok, vénen nősült legények, előítéletes huzalkodások és végül egész család-ágak kihalása, letűnése. Mindenfelé ez a történet mered felém rokonságom múltjából. Nem is akarom külön emlegetni az alkoholt. Pedig ennek is jócskán jutott szerep.

Középosztályunk a múlt századig alig volt. Úri és kisenemes birtokosságunk csak addig virágzott, amíg a jobbágy-, ság munkája tartotta benne a lelket. A 48-as törvények fölszabadították a népet, de az úri osztály nem szokta meg a munkát. Lassú tespedésnek indult. Már a sokat dicsőített passzív ellenállás is az osztrák abszolútizmus alatt jórészt ilyen tétlen^rothadás és anyagi elkárkozás volt. A birtok lassan kicsúszott az ősi család kezéből és jórészt zsidóké és más idegenké lett, nemzetiségi vidékeken oláhoké, tótoké. A nemes család utolsó sarjai pedig beállottak hivatalnoknak. A kényelmes, pipás munka, a biztos fizetés és a biztató nyugdíj jó csalogató volt. Állás is termelt bőven. De az úri munkaerőben csakhamar bekövetkezett a túlkínálat. A század végén már közbeszéd tárgya volt, hogy minden üresedésre ötven-száz és még több pályázó jelentkezik. Sokan ingyen díjnokoskodtak évekig, csakhogy végül a várva-várt helyet kibőjtölhessék. És ennek a szerencsétlen torlódásnak keserves hullámhajtója a máig is változatlan latin középiskola, az élnélhetlenségre nevelés «klasszikus» melegágya.

A növekvő szorultságon nem próbált segíteni senki, a veszedelembé vakon rohantunk belé.

A széthulló birtokosságból és a többnyire idegen iparos és kereskedő elemekből jól-rosszul összetákolódott az új Magyarország középosztálya, de sem erkölcsi erejében, sem nevelésében nem állott biztos alapokon. Ezt az azóta lefolyt nagy politikai földrengés mutatta meg.

Ennek a kinnal-bajjal összebarkácsolt magyar középosztálynak egy földetlenné vált ágából sarjadtam én is, aki most e sorokat írom.

Fővárosi diák voltam. Hűséges megadással morzsoltam a latin rabszolgaság éveit. Ha csak egy szabad dél-

utánom akadt, menekültem a természet ölébe. Vágtattam az összekötő vasúti hídon át Kelenföldre és órákig hasalva bámultam egy-egy kis pocsolya nyüzsgő életét. Természetbúvár lettem és az önállóság vágya azt parancsolta, hogy vidékre menjek tanárnak. Újra láttam a kedves erdélyi hegyeket és a Maros mellett ütöttem tanyát. Szabadságra, otthonra, kis kertre vágytam. De a városi telkek drágák voltak, építésre már nem tellett volna. Csak a sétatéren túl kínálkozott egy kipusztult szőlő, csöndes, szomszéd-talan hely. A városból csak a harangzúgás hallatszott oda. Nekem való volt. Csak nem tetszett, hogy sok a föld: egy egész hold. De megvettem. A ház elkészült, a telek lábában. Kis kertet ültettünk köréje, bekerítettük. A föld négyötödét pedig el akartam adni, hogy kevesebb legyen az adósság, de szerencsére nem kellett senkinek. Nyakamba szakadt hát a birtok gondja.

Jó emberek jöttek. Megmagyarázták, hogy adjam ki felibe kukoricásnak. Nem lesz vele se dolgom, se költségem és a termés fele «jól fog majd a majorságnak», vagyis szívesen elfogyasztják a házi szárnyasok.

Most még csak vízhordó állat kellett volna, mert nem volt kút a közelben. Megvettem az első szamarat, amit kínáltak. Az öreg Gyuri a legvénebb számafak egyike volt a környéken élő legöregebb emberek emlékezte szerint. De a parasztok azzal biztattak, hogy a szamár sohasem döglök meg. És ezt a szokatlan meggyőződésüket a jó emberek esküvel is készek voltak megerősíteni. Gyuri azonban megtette a természettudományi ismeretek terjesztésében a maga önfeláldozó kötelességét és egy szép napon a leghitetlenebb hívők szemeláttára múlt ki végelgyengülésben a sétatéri borostyánok tövében.

Most már egy kis mokány lovat vettem, az meg a jó koszton olyan heves vérű lett, hogy a vizes szekér épsége

érdekében kellett eladnom, tízen a bajon már csak a tehen segíthetett. Az legalább tejet is ad majd. Megjártam a vásárt. Vettem egy sovány kis vén tehenet. Azt meg azért kellett eladni, mert meddőnek bizonyult. Az utóda sokat evett, de kevés volt a teje. Vettem mellé még egyet. A kettő még többet evett; eladtam, vettem egy jobbat. Időközben takarmányról, disznóról, kukoriczáról is kellett gondoskodni. Kezdtem belekóstolni a földművelésbe. A rosszul ültetett szőlő és az elhanyagolt gyümölcsfák kedvéért megtanultam kertészkedni. És a tanári munka bosszúsága, fáradtsága után örömmel hallgattam a méhek zsongását, az apró szárnyasok hangversenyét.

És mindez alig néhány év alatt, olyan hirtelenséggel következett, hogy észre sem vettem, mikor már talpig benne voltam — *a kisgazdaságban*.

Amikor ezek az apró átalakulások házam táján lefolytak, soha nem várt világesemények csaptak le csöndes otthonunkra. Kitört a világháború és magam is a frontra kerültem. Sok viszontagság és szenvedés után visszajutottam kedves fészkeembe. De milyen változás volt ott már akkor.

A tanári fizetésből nem lehetett megélni. A drágaság nőttön-nőtt, Az anyagok megfogytak. Nem volt a puska-porhoz salétrom, — de gyártottak már — levegőből. Nem volt a dinamithoz olaj, de mielőtt e végzetes baj kiderült volna, már ezt is gyártottak, — kukoriczacsirából. És a titánok viadala tovább folyt.

A paraszt és a bankár milliomos lett. De a szegény hivatalnok fejére rászakadt a «hét szűk esztendő» kínja. A parasztasszony nagy bankókkal rakta körül magát a piacon és még fölemelték a hadisegélyét, hogy valamiképp napszámba ne menjenek szegénykék.

Ezalatt pedig ott az emeletes házak udvari kis lakásaiban, csendesen, panasztalanul éhezett az állam főnntartója, a középosztály. Az utolsó kopott rongyokig mindene elfogyott. Fehérneműje nincsen. Húsételre már nem telik. És a fizetés még pótlékaival együtt is csak az éhenhalástól ment meg, ha megment.

A romlottság és vesztegetés tovább terjed.

Halk panaszunkra, gyáva siránkozásunkra még kiosztanak egynehány cipőtalpat, néhány liter hamisított tejet, hogy a gyermekek tovább tengődjenek.

Közben elromlik a kályha. A mester beletekint: tíz korona. Eddig az egyetemi orvostanár díja volt ennyi. A kaszás napi díja is fölszökött egy koronáról tízre, később harmincra, ötvenre. Egy szerencsés vállalkozó egy tollvonással ezreket keres. De a díjnok vagy a tanár egész napi munkája nem ér 3—5 koronánál többet. Egy vegyész-tanár egy tudományos analízisen hónapokig dolgozik. Az eredménye egy lapnyi kis közlemény. Kap érte 2 korona 50 fillért. A zoológus barátja azzal vigasztalja, hogy ő már régen ingyen dolgozik. Tudományos dolgozataiért egyetlen fillér írói díjat nem kap.

Nem is új dolgok ezek. A háború elült egy doktori című és kettős diplomás segédtanár arról panaszkodik barátjának, hogy csak 300 koronát kap egy évre, pedig az iskolaszolganak épen kétannyit fizetnek. Az illető azzal vigasztalja, hogy ő meg épen 600 koronát fizet rá a rangjára, mert egyetemi magántanár lóvén, épen ennyit költ vasútra, hogy előadhasson.

Hogyan és miből éltek a szellemi proletárságnak e csudálatos mártírjai? A történelem sohasem fogja tudni megfejtetni. Így haladtunk lépésről-lépésre a kultúránk csődje felé.

De a legszomorúbb napok még csak ezután következ-

tek. Jött a nagy összeomlás. Jött az idegen megszállás és a vörös uralom. És mindezeknek megint csak a középosztály itta meg a levét.

A megszállott területek hivatalnokait elbocsátották. Ami kis segílyt itt-ott számukra juttattak, azt a «hűséges sáfárok» eltüntették. A csonka országban a vörösek vonták el a szájunktól a kenyeret. Az éhezők egy része hozzájuk csatlakozott és mellettük éheztek tovább. A ellenforradalom után ezek egy részét elbocsájtották. Ma a nagy forrongásban, tülekedésben azt sem tudjuk, ki jár jobban. A vöröset üldözzük, de a menekültnek nem adjuk oda a helyét. És a megszállott területek ezrével ontják tovább az elcsapott éhező hivatalnokot, katonát, földönfutók végelelátatlan sorát.

Én is velük jöttem.

A nagy összeomlás napjaiban még ott voltam abban a tejjel-mézzel folyó kincses otthonban, a marosmenti kis város szélén. Még nekem termett a kert száz fajta fája, még nekem hordott a méhe, enyém volt a városka legszebb tehene, borja, magam ápoltam 3000 szőlőtőmet és nem szenvedtem ínséget.

Nyomorult bénán vetett haza a harcztér és a kórház. De újra láttam a kertet és meggyógyultam. Mellettem a hivatalnok város ajkán fölzúdult már a keserű panasz, de a mi házunk nem ismert ínséget. És mikor új és új veszedelmek viharai után kimehettem újra kukoriczát törni, toronymagasságra raktuk a zsákot a kis szekéren, pedig csak egy negyed holdacskán volt akkor az új, amerikai művelésű tengerim.

És mikor az est leszállt és ott álltam egymagam az Isten-áldotta fekete földön, kimondhatatlan hálával borultam le és imádságos zokogással öleltem karjaimmal a leg-

hűségesebb édes anyaföldet, őt az enyémet, az életadómat. Az emberi nyomor, hálátlanság, gazság és szenvedés borzasztó forgatagában mélységes szerelemmel tombolt bennem az a szent tudat, hogy a földemmel, a hazámmal egy test vagyok. Ez a perc avatott engem büszke és törhetetlen hitű magyar földbirtokossá.

De a legsúlyosabb megpróbáltatás még ezután következett. Gyöngye fegyveres polgárságunk nem állhatta útját a rablóknak. A bocskorosok beözönlöttek. Hős székely katonáinkat visszaparancsolták a bitangok. Egy évi szenvedés után el kellett hagynom Erdélyt. El kellett adni házat, földet, tehenet, mindent, — hogy fölköthessem a vándortarisznyát.

Emberek, tudjátok-e mi az, mikor a szívünket darabokban tépik ki?

Kis jószágom értékének csekélyke hányadát tudtam csak nagy bajjal megmenteni. Ma egy szobás viskóban lakom a főváros közelében, de a házikóm, a kis kertem még az enyém. És amíg egy talpalatnyi földem van, addig él a hitem. Új életet kezdünk. Új kertet ültetünk. Szent haza-föld ne hagyj el, hozzád térek vissza, tőled veszek erőt, bizalmat, életet és örök nyugalommat!

Aki velem érzi mind, amiken a sors keresztülhurcolt, az megéri talán azt is, hogy másként gondolkodom, más látok és hogy hajótörött társaim megmentéséért el kell mondanom mindazt, ami itt következik.

A kétségbeesett tanakodás eléréncigái mindenféle tervet, kombinációt, vitatkoznak, enquete-eznek és az eredmény bizonyosan meddő. Mert vagy nem találja meg senki a helyes utat, vagy ha meg, akkor a többi elvitatja az igazságát. Soha gyűlésből okos program, egészséges szikra még nem pattant ki.

1. Sokan a *kivándorlás* tervét forgatják és ez nem a legutolsó gondolat, ha arravaló, fiatal, vállalkozó, szívós és nem csüggedő egyének tűzik zászlajukra. A hollandi gyarmatokon és talán Argentínában vagy máshol is jó életforrások kínálkoznak. De ez csak az esetben hoz a konyhára, ha nagy valuta különbözetű, de mégis jól élelmezett, olcsó területet választunk úgy, hogy már az első évben jelentékeny megtakarított összeget küldhetünk haza és ezzel, a valuta különbség gyors kihasználásával azonnal biztos életalapot, ingatlant vásárolunk itthon és így előkészítjük a visszatérés lehetőségét. A legtöbb kivándorlónkat azonban, sajnos, ma is inkább a kalandos vágy és nem a gondos haditerv érdekli és a jó tervhez sincs meg bennük a kitartás. Ezért a legtöbb vagy elkölti a jó jövedelmet, vagy nincs türelme megküzdeni az idegen világ bajaival.

2. *Bankoknál, magánvállalatoknál elhelyezkedni:* ez csak gazda változtatás volna. Ne legyünk optimisták. Az idegen tőke sohasem fog többet fizetni, mint amennyivel a legolcsóbb munkaerőt biztosíthatja, sem önzetlenebb nem lesz, mint a régi gazda, az állam. Ám aki teheti, próbálja meg, ha az ígéret nagyon biztató és ha jobb nincs. Az így megmentettek száma bizonyosan nem lesz nagy.

3. Sok hivatalnok már ma is azzal segít baján, hogy *üzérkedik, közvetít, lánczol*. Ez az állapot nagyon káros a hivatalára, lehet, hogy ő maga is rajta veszt, de nem baj. A végén kiválnak közülük az igazi üzleti tehetségek és sem ők, sem az állam nem fogják bánni, ha fölmondják egymásnak a barátságot. A vidék ma tele van ilyen kísérletező kereskedőkkel, üzerekkel. Közmondás szerint rosszabbak a zsidónál. De nem baj. A természetes verseny helyes mederbe terelheti majd őket és egy új, életrevalóbb magyar kereskedő világ sarjad majd ki belőlük. A meg-

szállott területek sok elcsapott magyar hivatalnoka is ez úton halad és itt bizonyosabban győznek majd az idegen fölött, mint az a híres magyar kultúra, amely csak ellenségeket tudott nevelni magyarosító iskoláival.

A kereskedelmi orientáció egészen helyes. De az ország szempontjából van egy szomorú oldala. A kereskedelem a világ áldása, ha szabad, de az ország átka, ha határok közé rekesztették. A kereskedő nép csak egymást eszi meg, mert nem termel. Az új kereskedő talán megélhetést szerez családjának, de mindig egy másik kereskedő elől veszi el a megélhetés forrását. Egyelőre az élelmiszerkereskedés látszik a legbiztatóbbnak, de mennyivel több volna a kereskedő haszna, ha egyúttal termelő is volna és a saját terményével kereskedhetne.

4. Aránylag nagyon kevesen keresik még ma is az *ipari munkát*. Hogy milyen jól fizet az ipar, azt nem kell fejtegetnünk. Csak az anyaghiány nehezíti még egyelőre a helyzetét, de annyi kétségtelen, hogy hajlammal, rátermettséggel és kitartással ez a legszebb jövővel biztató pálya nálunk és egyelőre beláthatatlanul sokféle életalkalmat kínál. A nagy többségnek csak épen azért nem ajánljuk, mert a magyar természetnek talán kevésbé megfelelő, mint más pályák, vagy legalább is sajátos hivatottságot kíván. Sok lézengő műegyetemi hallgató jobban tenné, ha apró ipari vállalatokban próbálná szaktudását érvényesíteni.

5. *Hivatalnokságra, jogi pályákra* csodálatosképpen százával tódulnak még ma is, pedig az ép ész azt diktálná, hogy legalább tíz évig egyetlen joghallgató ne legyen egyetemeken. Lehetnek köztük hivatott tehetségek, tisztelet a kivételeknek, de ők már igazán csak szaporítják a bajt. Problémánk megoldása érdekében az egyetemek jogi fakultásait állami érdekből a minimális működésre kellene korlátozni.

6. Vannak olyan szerencsétlen idealisták, akik még ma is a legrosszabbul fizetett *tanítói, tanári* pályákon lézen-
genek. Sajnos, nemcsak hivatottak, sőt tömérdek másra,
alkalmatlan elem. Ezeket talán majd az alábbiakban néhány
életrevaló tanáccsal láthatjuk el arra az esetre, ha már
mindenkép a nevelés apostolai akarnak lenni és maradni.

7. *A katonapályát* a leszerelés veszedelme fenyegeti.

Minek részletezzük tovább. Olyan pályát, amely a hiva-
tálnokság nagy tömegétől biztosan és könnyen mentesíténé
az államot, nem találunk. Csak egy út van és azt az egyei,
nem akarjuk meglátni.

Mi ne keressük most ezt az utat, hajicm térjünk vissza
a hiba forrásához. Aki vétkezett, annak bűnhődnie kell.
A középosztály önhibájából szenved és megérdemli, hogy
szenved. Nem azért, hogy nem összetartó, nem tud egyet-
érteni, szerveződni vagy szocialistává lenni. Ez nem segít
a bajon! Ha a tisztviselő-szervezet, tegyük föl olyan erős
lenne, hogy szocialista eszközökkel többfizetésre bírná
kényszeríteni az államot, akkor ezt az állam nem bírná meg
No, de ettől nincs mit tartania az államnak. Gyámoltalan
barmokká nevelődtünk, soh'se tudunk mi lázadni. Csönde-
sen túrünk ma is és ott is, ahol csakugyan igazságtalan-
ságok érnek bennünket.

De ne feledjük, nem is szabad az államot vádolnunk,
mert mi vagyunk a vétkesek. *A lateiner-osztály nagy
vétkes a családi birtok elpocsékolása. Ezért
szenvedünk ma és ezt a vétket kell levezeke-
lennünk*, ha a boldogság újtára vágyunk.

A középosztály nálunk vétkes könnyelműség szülötte
és nem természetes fejlődés, lassú alkalmazkodás ered-
ménye, mint a nyugoti országokban. A magyar csak kény-
szerből lett hivatalnokká, mikor földjét már elitta, elkár-
tyázta, elczigányozta. Ezeket a vétkeket kell jóvá tennünk,

ezért kell vezekelnünk. Apánk, nagyapánk, vitéz őseink, sok nemzedék hibái súlyosodnak reánk. De ne ijedjünk meg árnyékuktól és ne keressünk kibúvó egerutat, hanem nézünk szembe a bajjal és fogjuk marékra sorsunk kormányát. Aki dolgozni akar, sohasem veszhet e!.

Csak egy út van számunkra, tévelygő testvéreim, csak egy: félre a penészes aktákkal, ki a bűzhödtt rabszolgaság, a lélekgyilkoló szellemi robot börtönéből, ki a hivatalból. Vissza a mindnyájunkat megáldó tiszta, igaz kútforráshoz, az élet örök dicső forrásához !

Vissza a szent anyaföldhöz!

Hitetlen, csüggedt, fásult arcok meredeznek felőni; ne szavalj, jó vitéz, könnyű a szép frázist kivágni. De megpróbálni! Nincs földünk, nincs pénzünk, nincs erőnk, egészségünk, csak egy sereg adósság, meg egy sereg gyermek. Hát hol kezdjük, hogyan teheszük kockára családunk jövőjét ilyen könnyelmű kísérletezéssel, mikor itt biztos megélhetést hagyunk el!?

Látom és hallom az ezernyi ellenvetést és ismétlem, csak egy út vezet ki: vissza az anyaföldhöz !

Ez az egyetlen menekvés és csak erről érdemes beszélni. Gyávák, hitetlenek ne olvassátok tovább. Egy betűt sem vesztegetek reátok.

Nem ábrándos tervet, nem elméleteket hozok elibétek, csak a komoly cselekvés útját akarom megmutatni. Mert jól hangzó jelszavak, egyletek, házépítő szövetkezetek vannak már, beszélünk többtermelésről, a méhészet kincsbányáiról, disznóhizlalásról és sok más divatos dologról, de aki hirdeti, maga sem próbálta meg. És ha tette kerül a sor, jó tanácsadóink majd cserben hagynak. Végül pedig, ha kiszakadtunk, János bá' tanít meg szántani-vetni a maga egészséges tapasztalatával, de ezeréves előítéleteivel is.

Mielőtt a dologhoz fognánk, szóvá kell tennünk a földszerzés lehetőségeit. Aki bármi úton-módon egyetlenegy hold földet, vagy akár csak egy felet is megkaparíthatott, könnyű annak már folytatni. De hol kezdje az, akinek még annyija sincsen. És mit tegyen az, akinek testi ereje sem látszik megfelelőnek.

A farmer-élethez jó az ép erő, de ha komoly szervi bajunk nincsen, ne rettenjünk vissza attól, hogy nem edződtünk hozzá a munkához. Nagy áldás ám a test alkalmazkodó képessége. Ha akarat van, a fokozatos rászoktatás is csodákat művel. Ne higyjük, hogy csak az angol lenne képes ötven-hatvan éves korban kerékpározni tanulni, atlétáskodni. A városi élet legtöbb baját, nyavajáját a szabad levegő első lehelete meggyógyítja. De ne legyünk a munka kezdetén könnyelműek, mert a szokatlan erőfeszítés fokozatosság nélkül veszedelmes lehet. Lassan indulj, de haladj kitartással és sohase feledd magyarom, hogy legnagyobb ellenséged a szalmaláng.

Szegénységből földbirtokossáig vergődni: nem könnyű földadat biz ez. De meg kell tenned a fiaidért, hogy x áldott legyen majdan a te emléked.

Tudnunk kell, hogy ahány ember, ahányfélék a körülmények, annyiféle lehet a választható leghelyesebb út is. Sokan vannak olyanok, akiknek valami rokonsága révén még mindig van némi köteléke egy elhanyagolt vagy talán gazdára váró vagy bérelhető föld-darabhoz. Hogy az mekkora legyen? Mindegy. Egy félhold is elég kezdetnek; ha egész, még jobb ; de ha négy-ötnél több, az már nem kezdőnek való. Abból már egyelőre adjuk ki részibe a többletet, hogy a kisebb, jobb részét addig alaposan megmunkálhassuk. De legjobb ilyen esetben a birtok egy részét mindjárt olyan bérlőnek adni, aki lucernásnak állítja be és egy-két évi használat után egé-

szen vagy résziben visszaadja a termését, hogy akkorra legyen min tartani állatainkat.

De nem itt kezdődik ám a szegény ember sora. Tegyük föl, hogy olyan szegény az illető, hogy a hivatalát sem hagyhatja mindjárt el és mégis kezdene valamit. Első teendőnk ilyen esetben az, hogy városi lakásunkat lehetőleg jó kárpótlásért adjuk oda valakinek. Ezen az úton mindjárt a lakás-kérdés ügyét is segítjük megoldani. Azután adjuk el *minden*, de minden nélkülözhető bútorunkat, elsősorban a zongorát és a nippetet, a függönyöket, szőnyegeket, nagy tükröket, szalont és mind azt, amihez az asszony legerősebben ragaszkodik.

És itt ne feledd, barátom, hogy minden gyökeres nazi reformnak legnagyobb kerékkötőjét, a természetből maradi gondolkodású asszonyt meg kell nyerni terveidnek. Ő reá nagy szükséged lesz ebben a vállalatban.

És most már kezd meg a kivándorlást. Mi nem mehetünk Ausztráliába, mint ahogy Copperfield törhetetlen hitű Micowber-családja tette. (Tanulhatnál róluk.) Nem. Mi csak Kispestig vagy Pomázig megyünk egyelőre, ha nem léphetünk nagyobbat. A gyöngült izmoknak Istenadta áldás az a mi drága futóhomokunk, amit fogpiszkálóval is föl lehet szántani.

A mindenfélék értékesítéséből eredő összegben veszünk ott egy hold földet.

Te azt állítod, barátom, hogy már se zongorád, se függönyöd, se ékszered, semmid nincsen. Akkor bizony jobb lett volna előbb gondolkodnod. De még így is megmenekedhetsz. Ha semmit se bírsz venni, akkor bérelj földet, ha lehet házzal, ha nem, anélkül. De ne légy ám okatlanul fényűző. Nem kell neked 3—4 szoba, csak egy. Télen úgy sem fűtesz be többet, nyáron meg az eresz alatt is jó alvás esik ám.

Tegyük föl már most, hogy csak pusztá földed van és még viskó sincs rajta. Akkor minden pénzedet arra fordítod, hogy a földeden legalább barakszerű hurubát tákolj, de *semmi szín alatt le ne mondj arról, hogy ha mindjárt lövészárookban is, de a saját földeden fogsz lakni.* Onnan még heti néhány koronáért be is járhatsz villamoson a városba, amíg majd megjön a bátorságod, hogy a hivatalodat végkép kirúgjad a lábad alól. Mennyi tömérdek szép gazdátlan hely van még a város körül és milyen csodás paradicsomkertté varázsolhatná mind ezt a sok kopárságot azoknak a szorgalma, akik ma összetett kézzel ülnek odabenn a négy fal közt. Sokan talán nem értik, hogy miért - követelem olyan határozottan a kitelepülést és azt, hogy a tanyánkat ott künn üssük föl. Hiszen követhetnénk talán a német kertvárosok példáját. Ott a város *légén* sok olyan viskó-falu épült már a század eleje óta, ahol a tulajdonos csak nyáron telepedik ki és télire visszaköltözik a városba, így is lehet. De az csak német észnek való, felemás megoldás. Csak félannyit ér és félannyit sem terem az a föld, ha nem élsz rajta. És a szegény magyar hivatalnoknak ma egyszerűen nem telik két lakásra. Okvetlen le kell mondania a városi élet fényűzéséről, megszokott kényelméről és jórészt nélkülözhető bútortatáról is — *egyelőre*, hogy ezek árán legalább is egy félhold földet és lakható viskót, vagy egy-két hold bérleten ideiglenes barakot teremthessen.

Ne riadj vissza ezektől a külsőleg nyomorúságos állapotoktól. A szegénység úgy is meg van már, csak a külső lepleit, az utolsó hazug rongyokat dobjuk le, hogy őszintén is olyanok legyünk, — amilyennek lenni nem szégyen, hanem a legnagyobb dicsőség és szolgálat magunknak és hazánknak.

Az első lépés tehát a lemondás minden városi hiúságról és bátor, elszánt lépéssel visszatérés a megmentő anyaföldre.

A továbbiakban majd meglátják, hogyan lesz ebből a pusza hajlékból kedves és boldog otthon.

De addig hadd mondjam el, mit tehetne a szegény tisztviselő támogatására az állam. Láttuk, már, hogy a pótlékok, segélyek, közellátások mind-mind hiábavalók. Látjuk, hogy a keveset termelő ország hivatalnokának éhség a sorsa.

Ezen a két bajon csak együttesen lehet segíteni.

Termeljenek kenyeret maguk a tisztviselők !

Mivel a legsúlyosabb lépés maga a földre jutás, épen ebben a lépésben méltán kérhetjük az állam támogatását is. Ez a támogatás pedig, ha olcsó és határozatos akar lenni, adja meg csak a legszükségesebbet, a baraklakást.

Ne bocsássa el az állam, egy csapásra tisztviselői 50%-át, hanem először is adjon alkalmat, egy szobakonyhás barak-házat mindazoknak, akik hajlandók a városból alkalmas bérelt vagy vásárolt földre végleg kiköltözködni.

Ha a barak-tervezést és készíttetést az állam maga tömegesen vállalja, hihetőleg olcsón, 6—8—10 ezer koronából előállíthatja a legszükségesebbet. A többit aztán rendre szerezzék és építse hozzá a vállalkozó tisztviselő. Ha ilyenféle költségekre a vagyonosok támogatását is igénybe vesszük valamiképp, az mindenesetre helyes és jogosult lesz.

Az állami segítség két formában volna lehető: együttes telepek és különös, egyenkénti telepítések alakjában. Az együttes telepek nagy előnyei volnának, de mivel nálunk

kevés az összetartás és a legtöbb ember külön utakon szeret jární, támogatni kell a magános települót is.

Az együttes települések esetén nagyobb földdarabok közös szántatása, közös útépités, gépek beszerzése stb. szövetkezeti alapon olyan előnyöket nyújt, amelyek a kezdő farmerek sikerét szinte előre biztosítanak. Kívánatos volna, hogy ilyen célokra kisebb baráti vagy szaktársi közösségek létesüljenek és ezek aztán szakszerű útbaigazítást is nyerjenek a földművelésügy minisztériumától.

A tisztviselő nem kíván ingyen gépeket, tenyészállatokat és vetőmagot, mint ahogyan a kisgazdákat az állam jobb időkben, segítette volt. Nekünk az is elég lesz, ha kölcsönbe vagy törlesztésre kapunk majd ilyesmit és magunk fogunk faj állattenyésztéssel, magtermeléssel stb. utánunk jövő hivatalnoktársainknak segítségére menni, útjukat egyengetni.

De ezekről majd később!

Legjobb mester a tapasztalás. Minden új dolgot kicsiben keli előbb kipróbálni. De az iskolázott embernek nagy előnye, hogy a jó könyvet is hasznára tudja fordítani. Legtöbbit ér aztán a tapasztalás meg a könyv együttesen: a könyves ember tapasztalása vagy a tapasztalt ember okos, világos könyve.

Útmutató könyvünk a gazdaság terén elég sok van. Jól használható például a Köztelek kis könyvsorozata* stb. De bizony sok a selejtes, hibás munka is és a fölösleges szószaporítás, meg a lényeges dolgok kihagyása, kifejejtése.

Ha olvasóim, útmutatásom helyességéről meggyőződtek és füzetem terjesztésével költségeimet megtérítik, magam

* «Köztelek olcsó könyvtára» és a Pátria r. t. egyéb gazdasági kiadványai. «Kisgazda könyvtár» (Közp. Sajtóvállalat.)

fogok kísérletet tenni egy kis magyar dióhéj-könyvsorozat kiadására, hogy a legfontosabb kérdésekről tájékoztassam tapasztalásom alapján kezdő gazda-tisztviselő társaimat.

Itt csak a legfőbb kérdésekre adhatok feleletet. Milyen terményekkel kezdje az új gazda első kísérletét? Milyen állatot szerezzen? És mindenekelőtt kinek a tanácsára hallgasson?

Először is ne feledjük el, hogy mi tisztviselők rettenően élheterlen, gyámoltalan, ügyetlen, elszokásodott és mindenkép nem világra való emberek vagyunk. Első feladatunk tehát az legyen, hogy tanuljuk megismerni és legyőzni e saját hibáinkat. Mindennek az alapja az, hogy hiányzik belőlünk a jó megfigyelés és a helyes okoskodás.

Ha tanulni akarunk, meg kell ügyelnünk, hogy csinál valamit más, az aki már jól tudja és ért hozzá. Figyeljük meg kezének minden mozdulatát, fogását, ha kell (pl. méhészetben, gyümölcskertészetben) és próbáljuk utánozni.

A másik dolgunk a folytonos gondolkodás, okoskodás. Különös dolog, hogy a városi élet és a mai iskolázás mennyire elszoktat bennünket mind a kettőtől. Pedig a jó iskola célja talán épen az lehetne, hogy helyesen megfigyelni és gondolkodni tanítson. Mázsányi tudás nem ér föl ezzel. És ha ezt a két képességet megszerezted, akkor majd azt is megszokod, hogy az első és az utolsó tanácsadó minden dologban te magad légy.

Sohase vesd meg előítéletesen a parasztregulát, a nép tanúságait, lehet azokban tévedés, babona, ősi vakhit, de sok jó régi tapasztalás is, ha értelmesen kihámozzuk.

Ami erődtől, ügyességedtől telik, ne bízd másra.

Ha munkásod van, dolgozz vele együtt.

Gyermekeddel is szerettesd meg a munkát.

A szép időt jól kihasználd, mert holnap eső jöhet.

Magból, tenyészállatból csak a javát keresd.

A legtöbb kísérlet a gazdaság terén azért sikertelen, mert nem tudjuk helyesen kiválasztani az első teendőket.

A kezdő gazda valami útjába vetődött «szerencsés ember» példáján fölbuzdul és olyan termelés-ágakba fog, amik épen nem kezdőknek valók. Ha aztán rajta veszít, elkedvetlenedik.

A vagyonavesztett, hajótörött hivatalnokot óva intjük az ilyen meggondolatlan kísérletektől. Ismerünk már olyan vállalkozót, aki más téren szép sikereket ért el, de épen gombatermelésből akart megvagyonosodni. Kellő tudás híjján mindjárt nagyban kezdte és 100.000 koronát veszített el vele, eredménytelenül. Fölsült méhészek, elkárosult tyúkászok ezrei lézengenek ebben az országban, de természetesen hallgatnak és mélységesen őrzik hajótörésük titkát, szégyenét.

Mindenesetre olyan munkaágot kell választanunk, ami legvalószínűbben biztosítja az első sikert. Ellenben a legszebb és legjövedelmezőbb foglalkozást is halasszuk későbbre, ha tehetségünk, tapasztalatunk hozzá kevés.

Véteknek tartom, ha a kezdőt mindjárt arra biztatja valaki, hogy csináljon méhészetet, tyúkászatot, szőlő- vagy gyümölcskertészetet, tehenészetet stb. Egyszer ezeket is el kell kezdeni, de nem a legelején. Egy-két jó gyümölcsfát ültess, ha lehet, időt nyersz vele, de a kertedet ne állítsd be egyszerre tapasztalatlanul.

A növénygazdaság mindenkép hálásabb és kevésbé bizonytalan, mint az állattartás. De mivel az állat olyan nagy áldás a mindennapi élelmezésben, amelyet kezdettől alig lehet nélkülözni, vegyél először néhány belga nyulat, kis kacsát és egy-két kecskegidát. És próbáld ezeket fölnevelni. Ezek nem betegségekre hajló és nem igényes, olcsó állatok. Ha ezek beváltak, vegyél két verőmalacot (6 hetes,

elválasztott malacz) jó fajtából, jó étkesek. Ha ez is bevált és vagyoned gyarapodott, akkor már borjúra is gondolhatsz. A gyermekeidet pedig próbáld ki selyemhernyó-neveltetéssel, galambokkal, hogy van-e türelmük a mindennapi állatgondozáshoz. Szoktasd őket a gondosságra és az állat-szeretetre.

Ugyanígy kell megválasztani a helyes utat a növény-termelésben is.

1. A legtöbb tudást, gondosságot igényel a szőlő és mégis ennek van legtöbb baja, betegsége veszedelme. Utána mindjárt az alma következik ebből a szempontból. Miért kezdjük épen ezekkel, meg aprólékos alakfa-neveléssel és más magas művészetekkel. Ültessünk árnyéknak egy diófát az udvar közepére, meg kajszi barackot, nemes szilvákat, ezek nem betegségekre hajlók és egyszerű korona-alakításnál nincs több igényük.

Vessünk egy jó táblán amerikai művelésű tengerit és néhány egyszerűbb kezelésű orvosi növényt, ültessünk málnát, vessünk babot, borsót és az érzékenyebb paradicsomot, lencsét, burgonyát hagyjuk későbbre.

2. Fontos szempont az is, hogy milyen a földünk talaja. A budafoki meszes anyagon kár őszi baracknál egyebet termelni, legfőlebb még a csemege-szőlő meg néhány igen értékes gyógynövény veheti ott föl a versenyt ezzel. SZÍVÓS, tömött földbe ne tégy burgonyát, gyökér-növényt. A laza homokra meg épen ezek valók leginkább, mert a föld alatti növény-részeknek a növekedésben helyet engednek. Zöltséget, véleményt ne termelj ott, ahol öntözni (bolgár módszerrel) nem lehet, a sivár, kopár, köves helyek pedig pompásan beválnak szikfűtermelésre.

Mindent a maga helyén termelj. Mindenütt a talajra legalkalmasabb növényfajokat ültess.

3. A feleséged mindjárt azt fogja mondani, hogy nem

szikfű és diófa kell ám neki, hanem hagyma és petrezselyem. Alig is kerülheted el, hogy a mindennapi konyha-kellékekre néhány négyszögölet a ház közelében rendelkezésére ne bocsás. De az már nagy tévedés volna, ha mindent magad akarnál termelni, ami a házhoz kell és semmi egyebet.

Itt már a kérdésnek kereskedelmi oldala is van. Számot kell vetni a termények értékével és a ráfordított munkával is. Nagyon rosszul járna az, aki kicsinyben búzát akarna termelni egy holdas földjén, paraszt módszerrel, csak azért, mert ez a legfontosabb kenyéradó növény. *A kert-művelés csak akkor lehet eredményes, ha a talajnak megfelelő legértékesebb terményeket válasszuk.* A fodormentából is lesz majd krumpli, ha értékesítjük és az utóbbit olcsón megvehetjük az előbbi árából.

Mindezt egybevetve tehát válasszunk először olyan növényeket, amelyek nem kivannak különös szakértelmet, földünk minőségéhez megfelelők és legtöbb jövedelmet ígérnek.

Előre kell tudnunk azt is, hogy sem sokfélét termelni, sem csak egyfélét termelni nem helyes. Nagyon sokféle növényhez nem is értünk eleinte és nem is jó, hogy egyszerre sokféle gondot vállaljunk. Kapkodás és tökéletlenség lesz a vége. Hanem annál rosszabbul járhatunk, ha egyetlen növénnyel ültetjük be egész földünket, mert ha ezt az egyet éri baj, akkor igazán nincs menekvés. Hol az egyik, hol a másik termény válik be jobban; ezért kell nem sokfélét, de többfélét próbálni.

Ha a földünket csak időnként, a távolból látogatnók, nagyon sok károsodás érhetne. Elhordanák a terményeinket és a munkálataink is sok nehézséggel járnának. Aki jó boltot akar, üljön benne; aki termőföldet akar, tartsa szemét rajta, mert «gazda szeme hizlalja» a földet, az

állatot. Ezért tűztük első és legfőbb kötelességgé a ki-települést.

Fontos szükséglete a kisgazdának, hogy jó gépei eszközei legyenek. Járjunk utána, hogy milyen a legmegfelelőbb és ha vásárlunk, csak jót vásároljunk. Azt aztán kíméljük, gondozzuk. Fűrész, ollót senki idegen kezébe ne adjunk. Használat után minden szerszámot letakarítva, rendbehozva tegyük el, hogy ha szükség lesz rá, ne akkor kelljen vesződni a javítgatással. Kellő mennyiségű szerszámnyelet tartalékban is tartsunk, hogy ha egy törik, gyorsan pótolhassuk. A jó gazda a javítást, nyélbetevést, élesítést és sok effélet házilag intéz el és kis műhelyével nemcsak hogy fölöslegessé teszi a drága iparos-
Inunkat, hanem esetleg egyszerűbb bútort, polcot, méhkaptarat is maga készít a téli hónapokban.

A kisgazda használatára különösen alkalmas kézigépek közül megemlítjük:

1. a *kézi darálót*;
2. a *szecskavágót*, ha tehén van, vagy kisebb méretében, ha baromfit tartunk;
3. a *csontórlőt*, nálunk a Heuréka a legjobb gyártmány, ára most 250 és 300 K. (Kétféle méretben.) A keményebb marhacsontot kissé lassan, a puhább és értéke-
sebb disznó-, juh-, baromficsontot igen gyorsan és könnyen őrli darává. A csontdara a baromfiak és malaczkok számára kitűnő csontképző takarmány.
4. Fontos dolog, hogy a kertet minden eső vagy öntözés utáni napon kapáljuk. Kézi kapával nagyon drága és hosszadalmas dolog volna ez. Háromszor annyit végezhet az a taligaformán tolható, kétféle vassal, daraszolóval és vettetővel felszerelt kis *kézi kapológéppel*, amely pl. igen jó minőségben kapható a Kühne-féle gyártmány alakjában.

5. Kitűnő eszköz a gyümölcs- és zöldségaszaló is.

Egyetlen kisgazdaságban se hiányozzon!

Fontos szabály, hogy a vasszerszámokat száraz helyen tartsuk, tehát sohasem a pincében és mindig zár alatt.

A legfőbb föladatunk a föld megművelése, épen az, amit legkevésbé lehet könyvből tanulni. Látni kell azt előbb, aztán kipróbálni és csak hosszas tapasztalás tanít meg erre a látszólag egyszerű dologra.

Ahányféle a talaj természete és az időjárás, annyi-íélekép kell alkalmazkodnunk. Itt csak a főbb elveket említhetiük meg.*

Legnagyobb hibája a magyar fölművesnek az, hogy nem műveli meg a földjét. Tömérdék ugart és számtalan kukoriczatarlót látunk még most is, ha tavasszal vonaton utazunk.

A termelés első föltétele pedig a jó szántás vagy ásás, vagy forgatás. Ahol egy terményt letakarítunk, azonnal szántani vagy ásni kell a helyét, de legkésőbb a tél beköszönte előtt minden talpalattnyi földünk meg legyen művelve.

A szántásról legalább annyit kell tudnunk, hogy a

1. tarlószántás nem mélyre, széles barázdával,
2. a vetőszántás mélyre, keskeny barázdával történik.

A kettő között áll az őszi szántás, itt a barázda szélessége és mélysége egyenlő lehet. Mindezt azonban csak akkor szabályozhatjuk, ha beállítható (Sack-típusú) vasékével szántunk.

A második szántás iránya mindig keresztbe álljon az elsőre.

* Lásd Cserháti : Az okszerű talajművelés alapelvei, vagy Ált. és különleges növénytermelés, vagy Kutas; Talajművelés.

Az őszelel szántott földet nem jó újra szántani.

A kihordott és elszélesztett trágyát jó mielőbb alászántani. Az ásás őszelel rögzösen maradjon, hogy levegő járhassa, tavasszal aprózzuk, sőt vetés előtt mindjárt gereblyézzük is és azonnal vetünk belé, míg meg nem szikkad a színe.

A kapálást száraz időben bajos végezni, de a gyom irtása meg épen ilyenkor a legjobb. Eső után szükséges művelet a kapálás és ha néhány napon belül újra eső jön utána — csodás a hatása.

Azt már minden gazda tudhatja, hogy trágyázás » nélkül a jó föld is kimerül. A kisgazda főérdeme épen az, hogy jól trágyázhat, mert sok állata van és az ürüléket meg a szemetet is elhasználhatja.

Fontos szabály, hogy csak érett trágyát vigyünk a földre és lehetőleg őszelel. Evégből aztán gondoskodnunk kell a trágya érleléséről. Az érlelés a trágya anyagait olyan vegyi átalakuláson viszi át, hogy értékes, tápláló, oldható anyaggá lesz, amelyet a növény gyökere könnyen fölvehet. Nyesett gyökerű facsometét nem szabad trágyázni, csak később, mikor már gyökérsebei is behegedtek.

A trágyát zárt és földött cement- vagy legalább is agyaggödörökben érleljük. Érlelésére jó a forgatás, de legalább is a vizelettel vagy trágyalével öntözés okvetlen szükséges. Jó gödörben 1—2 hónap alatt megérik valamennyire a trágya.

A hamu nem teljesen oldódó anyag, de trágyával elegyítve annál becsesebb trágyaanyagga érik.

Elegyítéssel és trágyával együtt a házi szemétekből is kitűnő trágya, komposzt lesz, csak üveget, fémet és más darabos, nem oldható tárgyat ne dobjunk közé.

Az ember ürüléke a legértékesebb trágya, de csak érlelve, mint poudrette és gyéren szórva. Majdnem ilyen

értékű a tyúk- és sertéstrágya. Kevesebbet ér a sovány lótrágya, leggyöngébb a kecske- és nyúltrágya.

Az árnyékszékét a kertben vándoroltathatjuk, hogy ne kelljen kihordani. De helyesebb a gondos és semmi kellemetlen szaggal nem járó földolgozás. Evégre az árnyékszékanyagot tőzeggörrel (300—800), fűrészporral (280-350), túlevéllel (200-250), cserporral (185—200) vagy gubacsliszttel (240) keverjük. A számok azt mutatják, hogy hány százalék ürülékét bír az illető anyag fölszívni. Földdel elegyíteni trágyát nem helyes, mert az nem nedvszívó, súlyos és értéktelen.

A gazdaság két főága a növénytermelés és az állattenyésztés.

A kettő közül elsősorban a növénytermésben kell a kezdőnek gyakorlatot szereznie, mert a növény hálásabb és kevésbé érzékeny, kevesebb gondot igényel, mint az állat.

Nem lehet itt célunk az, hogy a részletekben is útbaigazítást adjunk, de azt a főelvet előre is kitűzhetjük, hogy lehetőleg értékes terményeket termeljünk. A maradi parasztgazdának épen az a főhibája, hogy az évszázadok óta megszokott növényeinél egyebet akkor sem akar termelni, ha az sokkal több hasznot hajtana. Szolnok mellett visz a vonatunk. Ott a jó fekete föld, ott a gazdagon öntöző Tisza, de sehol egy tíz lépésnyi kertecskét, veteményt nem látsz. Drága pénzért veszik a makóiaktól a hagymát. De búza, az jut akár a csirkének is, még 1920-ban is.

Az intelligens farmergazdaság érdeme épen az lesz, hogy több tanulmánnyal, több értelemmel lát munkához és okvetlen megtalálja azt a termelőágot, amely az illető területen a legjövedelmezőbb. Ahol öntözni lehet, ott zöldséget, hagymát, ahol mész van, csonthéjasokat, dombvidéken értékes gyümölcsöt, a főváros közelében

idénycikkeket, egyébre kevésbé alkalmas vagy idegentől bérelt helyen orvosi növényeket termeljünk.

Ne törődjünk a saját konyhánk kellékeivel. Azt a néhány fő káposztát, tököt potom áron megkapjuk a szomszédától vagy a piacon. Kár vele a helyet elfoglalni, ha háromszor-tízszer annyi értékű terményt kitermelhetünk ugyanazon a helyen.

Ha mindjárt csak babot vetünk is, akkor is helyesebb lesz, ha vetőmagnak termeljük, tehát válogatással nemesítjük, a keveredéstől megóvjuk és csak tiszta fajt vetünk, hogy mint magot, kétszeres áron, sőt még drágábban adhassuk majd el. Az árából aztán veszünk olcsót a konyhára. Legjobb hasznágaink egyike a szakszerű magtermelés és országos szempontból is fontos, ha a külföldi importot e téren lezöríthatjuk. De ehhez még sok magyar farmer szorgalmára van szükség.

Különös figyelmet érdemel nálunk a rendkívül hasznos gyógynövénytermelés és gyűjtés. Erre vonatkozólag, ha talajunk minősége ismeretes, magot és utasítást ad a földminisztérium gyógynövényosztálya. Némely gyógynövény azonban erősen igénybe veszi a talajt, jobb lesz, ha ezeket bérelt földön termeljük és nem a sajátunkon. Egyszerre mindig többfélét ültessünk, mert esetleg egyik nem sikerül, vagy az ára hanyatlik, ha mindenki egyet termel.

Az értelmes farmergazdának legszebb és talán legjövedelmezőbb foglalkozása is a gyümölcskertészet. Mivel azonban ez csak az ötödik évtől ad nagyobb jövedelmet, kezdetben nem lehet erre támaszkodni. Csak fokozatosan vezetjük be a gyümölcsültetést és közben meg kell tanulnunk a koronaalakítást és Gaucher könyve alapján a nyesést. Míg ezt nem tudjuk, ne kezdjünk nagyobb gyümölcsfa-telepítésbe.

Bámulatos, hogy mennyi hitvány alma került a budapesti piacra 1920 őszen. Ez mutatja, milyen elmaradott állapotban van almatermelésünk épen a mai Csonka-Magyarország területén. Pedig a főváros környéke volna hivatva arra, hogy szép gyümölcssel lássa el a piacot. Különösen elhanyagolt, becses gyümölcs az eper és a még kevesebb fáradsággal termelhető nemes málna. Nagy városok közelében, ameddig könnyen szállítható, nagy hasznot ígér mind a kettő. Szép csemegeszőlőt is kevesen termelnek.

Ugyancsak a nagy városok környékén különös hasznot ígér az idény-termelés kivált melegházakkal és megfelelő kertészeti ismeretekkel. Ennek kapcsán említem meg a csiperke termelést is. Budafok óriás kőüregei a legújabb időkig üresen állottak és még csak szórványosan kísérleteznek a gombával. Pedig ez a hely hivatva volna arra, hogy naponta ellássa a fővárost friss gombával.

Kellő szakértelemmel szép eredményt ígérne a paradicsom és a borsó is nagyban termelve.

Általában mindenütt alapos kertészeti tudás, jó talajművelés és trágyázás a főkéllékek. Mivel a mi termelőinkben épen a szaktudás az, ami nagyon hiányos, nemcsak hogy biztosra vehető a farmer-gazda sikere, de sőt az ország mezőgazdaságának föllendítésére semmi sem kívánatosabb, mint az, hogy az értelmiség végre a földművelés terén is érvényesüljön.

A szegény ember legelső állata a nyúl legyen. Legkisebb helyen megfér, legolcsóbban, majdnem érték-telen növényhulladékon fölnevelhetjük és még a gyermekek is elgondozhatják. Csak a pároztatás kívánja a gazda figyelmét. Húsa jól elkészítve kitűnő, ízletes. Négyöt rácsos ládából egész évre ellátjuk családunkat hússal.

Ha némi szemes eledelt is tudunk már olcsón beszerezni, akkor kacsát vegyünk, mert ez már zsírral is ellát. Ez a legkevésbé kényes szárnyasunk.

A jó gazdasszony nem mond le a tyúkról sem, de azt már nem szívesen tanulja meg, hogyan kell a kotlót kezelni, vagy félórás köteles kísétálását, homokfürdését, ürítkezését ellenőrizni, első, hatod- és tizenötöd napon tojását vizsgálni. Pedig ezeknek az elmulasztása az oka annak, hogy olyan sok tojás marad költetlen. Persze ezt az időjárásra szokták ráfogni. Sok értelmetlenség esik az élmezéssel is. Csuda, ha a kis csirkék fele is életben marad. Nem kukoriczaliszt, hanem előbb kölesszem, azután darával kevert húshulladék, szárított (de előbb forrázott) cserebogár vagy más állati anyag kell azoknak és minden nap csontlisztes kevert, hogy csontrendszerük gyorsan fejlődhessen.

Azt is csodálom, hogy még mindig vannak olyanok, akik költőgépekkel vesződnek. Mai tudásunk szerint egyik sem felel meg a költés természetes biológiai kellékeinek. Biztos sikerrel költenek, hír szerint az amerikai költőházak, de ezek csak nagy tyúkászatokban válnak be.

A tej érdekében mielőbb szerezzünk egy-két jó anyától származó, lehetőleg fehér, szarvatlan kecskét. Ez a szegény ember tehene. De be ne eresszük ám a kertbe. Főeleimé a fás növényrészekből telik ki. Ne szoktassuk fűre, hanem a gyümölcsösben, szőlőben lenyesett ágakra s ebből gyűjtünk számára lombtakarmányt is. A fölösleges ághulladékot rakjuk föl a fákra, ott szépen megszárad. S amit a kecske meghagy, abból még egynéhány nyúl jólakhatik.

Ha már jó ólra és kukoriczára is telik, akkor vegyünk egy-két jóféle kis malacgot. Csak jó étkesek legyenek ám és ne rokkant orrú angolkórosok. Ha pedig fajnak

tartjuk, akkor yorkshirei fajta legyen és a Dorner Béla könyvét tanuljuk át előbb.

A tehén majd csak azután jöhet.

Láttam én már olyan szegény oláhot, aki egy számmárral kezdte és hatbivalyos gazda lett belőle, meg kilencz gyermeket is fölnevelt mellékesen. Miért ne tehetné ezt meg egy értelmes magyar ember is.

Jól jövedelmező gazdaságot csak úgy tudok elképzelni, ha az ipari és kereskedelmi oldala is fejlett és egészséges.

A legjobb gazda is éhen vész, ha egy kis iparos- és kereskedő-érzékét nem sajátít el lassanként.

Mikor a terményeinket betakarítjuk, még nem értük el a célunkat. Akkor kell még gondoskodnunk arról, hogy azokat lehető legjobb áron értékesítsük, vagy jó helyen elraktározzuk vagy földolgozzuk.

A termény legjobb árát csak akkor kapjuk meg, ha az áráról helyesen tájékozódunk, ha a jó üzlet alkalmát" meg tudjuk találni és főképp, ha akkor adunk el, amikor a cikk ára a legjobb. Evégből aztán el kell tudni raklározni az árút, hogy ne legyünk kénytelenek azonnal piacra vetni. Már a termelőtervünket is ehhez kell szabnunk jó előre. Ha nincs helyünk, ahová tökört raktározhatunk, termeljünk mákot, az kisebb helyen elfér.

Leghasznosabb terményünk az olyan, amelyből magunk tudunk valami földolgozott cikket, piaczi vagy üzleti árút előállítani.

Kitűnő árú a bolgár kertészet minden terméke. De emelkedik az értéke, ha alkalmasan elraktározva, valamely akkor küldhetjük a piacra, amikor kevés van belőle. És még több lesz a haszon, ha aszaló készülékünkkel szárított veteménnyé dolgozzuk föl. Jó ára van a

gyümölcsnek nyersen is, kivált ha válogatott, prima csemegefajta, de a másodrendű már inkább ipari földolgozásra vár. Ha ízlet (németesen lekvárt), almasajtot, befőttet, cukrozott vagy aszalt gyümölcsöt készítünk belőle, hasznunk megkétszereződik. Ne féljünk attól, hogy üvegre, cukorra némi befektetés kell, megtérül az bőven, csak a készítmény kifogástalan jó legyen.

Rossz gazda az, aki kukoriczát termel és eladja, jobb az, aki olcsón veszi és a saját disznóival eteti meg. Még okosabb, tía aztán a hizott disznót is maga tudja földolgozni, fölhasználni. De milliomos csak akkor lesz, ha szalámit gyárt belőle és azt adja el. Számítson csak utána, aki nem hiszi, hányszorosra emeli a hasznót a termelt anyagnak ez a házi földolgozása.

A falun élő ügyes gazdasszony a környéki termelők anyagainak olcsó beszerzését fölhasználhatja arra, hogy vajat, sajtot, süteményt gyárt és szállít a városnak.

A falusi tél unalmát és átkos tétlenségét sokféle okos gazdasági-ipari foglalatossággal lehet kiküszöbölni és nagy áldás lesz a környék népének, ha ebbe őket is belevonjuk, magunknak pedig olcsó munkaerőt szerzünk bennük.

Gyártunk kaptárát, bútort, kosarat. Az 'asszony tanulja meg a régi magyar gazdasszonyok gyönyörűséges kézi munkáját a fonás-szövést. Ha a magyar tisztviselő már megtanult cipőt varrni, miért ne égethetne alkalmas helyen agyagból cserepet, ezt most drága pénzen veszik. Vagy termeljünk czirokot és kössünk télen seprűt belőle. Számítsd ki, mit ér az, ha egy hold földről ezer darab czirokseprűt kitermelsz, mit ér ezen fölül a magja. És a hulladékán tíz kecskét kiteleltethetsz.

Nem adhatunk itt mindenre kiterjedő útbaigazítást, csak példákat. Keressen magának és környezetének megfelelően mindenki más-más ágat. A fő, hogy keressen, próbáljon.

tapasztaljon, kísérletezzen — és mindenek fölött és előtt *gondolkozzék szakadatlanul*. Az iskola és a hivatalos élet, igaz, rég kiölték már lelkünknek ezt a legneme-
sebb képességét. De hátha az új foglalkozás, a természet
szent lehellete új életre támasztja bennünk még ezt is.

A házi ipari foglalkozások során nem térhetünk ki a méhészkedés ügye elől. Olvasóink talán megütődtek, amikor azt a megjegyzésünket látták, hogy a méhészetet nem kezdő farmernek való. A méhészetet elsősorban csak annak ajánljuk, aki máris kipróbálta és sikerrel folytatja, vagy aki más méhészetében legalább egy évi gyakorlat útján is abban a meggyőződésben van, hogy földatának meg fog felelhetni.

A méhészkedés csak kivételes egyéneknek való. Mindenekelőtt igen helyes, körültekintő, okoskodó, következtető észtehetség kell ahhoz. Ez pedig az egyoldalú, sablonokhoz szokott, szórakozott és ideges, sokszor kéz-
ügyességben is fogyatékos hivatalnok-emberben ritkán van meg. Egyetlen méhcsalád kezeléséhez több spekuláló ész kell, mint egy hivatal vezetéséhez. Hanem aztán szebb és érdekesebb dolog is, az már kétségtelen.

Aki tehát nem érzi magát kiválóan szellemes embernek, aki talán kissé bátortalan is, vagy nem állja a méhszúrást, aki ideges, vagy alkoholistá, vagy valamely kellemetlen testszaga miatt nem tűrik meg a méhek, aki két léczet pontosan összeszögezni vagy legyalulni nem képes stb. stb., — az egy se menjen méhésznek. Kedves olvasóm, bíráld meg magad keményen és ha a bírálat kedvező, akkor is kikötök — saját érdekedben — két föl-tételt :

1. Gyakorlatozz előbb egy jó méhésztársaságban.
2. Ne nagyban kezd el a méhészetet.

Tapasztalt méhész mondja ezt neked, ok nélküli költekezéstől és időfecsérléstől ment meg, ha elfogadod.

Ha aztán méhész lettél és a sok jó és rossz nyomtatvány útvesztőjében el tudsz már igazodni és megtaláltad a legjobb kaptárt, a legalkalmasabb méhfajtát stb., — akkor gondolj a méz ipari értékesítésére is. Nagy kár azt mázsa-számra nyakalni, mikor egész évi kenyered kitelnék belőle, ha eladod egy részét. De még jobb, ha mézes befőtt, mézeskalács készül majd belőle és így értékesíted.

A méhészet körébe a gyógynövény-termelést is bevonhatjuk, mert sok gyógynövényünk kitűnő mézadó is. Igaz, hogy ez esetben be kell várni a virágzásukat és így már orvosi célra kevésbé alkalmasok, de van kettő, amely mind a két célt egyformán szolgálhatja : az egyik a fekete mályva, a másik a koriander.

Vannak olyan szerencsés társaink, akik 20-30 holdas vagy még nagyobb gazdaságot vehetnének művelésbe és mégsem mernek arra támaszkodni, amíg teljes nyugdíjuk meg nem érkezik.

Hogyha majd egyszer mégis nekibátorodnak, akkor nekik is szolgálunk egynehány megjegyzéssel, figyelmeztetéssel.

A nagy- és középgazdaságok rossz jövedelmezősége általán onnan van, hogy kevés állatot tartanak, nem trágyáznak kellőképp és nem termelnek elég szálas takarmányt.

Rendesen az állatállomány minősége is alantas.

A rossz tehén sem eszik sokkal kevesebbet, mint a jó és nem 12, hanem csak 2 liter a napi haszna, tehát napi 40 koronával károsítja meg Pató Pál uramat. A jó tehén meg nemes borjával, 15—20 liter tejével annyi hasznot hajt, hogy ha akár kenyéren tartjuk, úgy sem fizetünk rá. Annál inkább megérdemli a jó, füllesztett szecsckát, a napi 20—25 kiló répát és a változatos ételmelet. Téves fölfogás,

hogy a jó tejelő állat nem igazható. Sőt néhány órai könnyebb munka még javítja étvágyát és tejtermelését.

A tehenészet mellé kitűnően beválik a sertésenyésztés, mert a földolgozott tej maradékát, savót, stb. a kis malaczkok táplálékául használhatjuk és ezzel már a sokkal értékesebb angol sertésfajták tenyésztését is bevezethetjük.

Nagy kár be nem látni, hogy végül is csak a sokszorta szaporább jorkshire-fajtáé lesz a jövő.

Nagy gazdaságban a legelső hasznos reform az amerikai vagy Hermann-féle kukoriczatermelés bevezetése volna Egy lovas kapával 20—25 holdat művelünk meg így és 18—20 q. holdankénti termelést, az eddiginek háromszorosát adja a föld.

Alapos tanulmányt fordítanak újabban a németek *e* burgonyára. Ezt a kérdést is figyelemmel kell kísérnünk, Ők a sertést is, igen helyesen, burgonyán hizlalják, csak az utolsó hetekben kap szemet, vagy darát. Annyi bizonyos, hogy a jövő fő tápláló növénye nem a búza lesz hanem a sokkal többet adó tengeri meg a burgonya.

A mai fahiány mellett az utak befásítása is a közép- és nagygazdaságok föladata. De még sok más szép és nagy teendő is vár a magyar gazdára, csak haladó és tanúin: vágyó legyen, a jövőnk az ő kezében van.

Élő példaképe, dísze és büszkesége legyen ő az egész községnek, az egész vidéknek. Akkor betöltötte hivatását

Az *igazi mintagazdaságot* nem a tétlen nagyurak, hanem a szorgalmas, tanult és gondolkodva dolgozó farmer-kisgazdák fogják megteremteni.

Szegény hivatalnok-testvéreim, jöjjetek utánam: vissza a szent anyaföldre, az Ígéret földjéhez. A ti jutalmatok lesz az élet, a szabadság, a jövő!